

TM	G. XXXVI	Br. 2	Str. 963-965	Niš	april - jun	2012.
----	----------	-------	--------------	-----	-------------	-------

Prikaz dela
Primljeno: 22. 04. 2012.

Jadranka Brnčić

ULOGA RELIGIJE U REKONFIGURACIJI IDENTITETA ZAVISNIKA*

Knjiga *Zavisnot, religija i identitet* rezultat je zanimanja autora za praksu rehabilitacije zavisnika (najčešće o heroinu i psihoaktivnim supstancama), utemeljenu na religijskim uverenjima. Takva je praksa poslednjih dvadesetak godina prisutna u rehabilitacionim centrima kako Srbije, tako i drugih susednih zemalja. Bez obzira što je naše društvo manje-više upoznato s radom takvih centara, dosad još nije jasno artikulirano na koji to način religija, tačnije, obraćanje zavisnika, može pomoći rekonvalescentima u procesu rehabilitacije. Srđan Sremac polazi od prakse, te na temelju iskustava na terenu artikulira teoriju i metodologiju takve prakse.

Vrednost ove knjige jeste ponajpre u tome što u njoj autor izuzetno složenom problemu izlječenja bivših zavisnika pristupa iz interdisciplinarnе perspektive. Naime, uzevši u obzir dosadašnja relevantna, premda kadikad i disparatna istraživanja o toj problematici, i to iz različitih područja – od medicine, psihologije, pa sve do teologije – autor holistički povezuje različite pristupe. Uverljivo, no nenametljivo, osvetljava problematiku stavljajući u središte oblikovanje novog identiteta zavisnika koji postaje identitetom osobe slobodne od zavisnosti.

Svojom složenom i preciznom analizom, doslednom argumentacijom i metodološki jasnim sledom izvoda, Sremac je pokazao da se složeni spektar problemskih područja može promotriti kao problem narativnoga identiteta. Ljudski identitet se nakon traume, tj. lomova u konfiguraciji narativnog identiteta kakve izazivaju zavisnosti, može nanovo da uspostavi tek obnavljanjem naracije, odnosno svedočanstva o lomovima i promeni koja taj identitet razume kao narativnu celinu. Pritom, Sremac ne zapostavlja aporije pojedinac-zajednica, istina-stvarnost, vera-religija.

Postoji temeljna veza između života i priče: naš se život konfigurira kroz vreme odnosima između nas samih i našega sopstva, nas i drugih, pa i nas i Boga (ukoliko mu verujemo), na isti način na koji konfiguriramo priču o nama samima i o našem životu. Razumevati nečiji život kao priču znači pojedinačna iskustva toga života, odnosno njegov tok, „složiti“ u priču kakva ima svoj početak (ili

---

jbrncic@ffzg.hr

* Srđan Sremac. 2012. *Zavisnost, religija i identitet (Предлог за нарaтивну анализу сведочанстава конверзије бивших зависника)*. Сремски Карловци и Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, стр. 231.

nekoliko početaka), sredinu s padovima i usponima, te kraj (ili krajeve: završetak kakvog projekta, školovanja, određenoga razdoblja života). Naša narativna aktivnost i nije drugo do očitovanje naše potrage za vlastitim celovitim identitetom.

U knjizi *Soi-même comme un autre* (Éditions du Seuil, Paris 1990) Pol Riker – čiju hermeneutiku (među mnoštvom teorija drugih autora, pregledno predstavljenih u knjizi) Sremac uzima kao svojevrsnu paradigmu po kojoj razvija vlastito istraživanje – analizira sopstvo (svako „samo sebe“ koje uključuje ontološku i psihološku sveukupnost svakog ja, ili jastva) pod dva vida: *idem* (istost) i *ipse* (ipsost), odnosno istovetnosti („ostati istovetan samom sebi“) i samosvojnosti („biti sâm po sebi“). Do sintetičkog razrešavanja istovetnosti i samosvojnosti može da dođe jedino u narativnom obliku, te je stoga Rikerova kategorija „narativnog identiteta“ ujedno i narativna konfiguracija, odnosno specifičan model povezivanja događaja i situacija kakav omogućava dijalektičku integraciju protivrečnosti u području identiteta. Pitanje identiteta trajno ostaje otvorenim, nikad do kraja odgovorenim, a možemo ga uvek iznova reinterpretirati samo u svetlu priča što nam ih nudi naša kultura iz čijeg arhiva crpimo. Stoga se i opetovana uspostava nečijega identiteta može događati tek unutar konkretne (diskurzivne) zajednice.

Temeljan problem psihičkih poremećaja i poteškoća upravo je nesklad između priče i života, ličnoga i narativnoga identiteta. Stoga, kako to autor ove knjige dobro, razložno i argumentovano pokazuje, jedan od ključnih momenata isceljenja upravo je ponovno uspostavljanje narativnog jedinstva, povezivanje samoga sebe s vlastitim sopstvom. Zavisnik ulazi u proces isceljenja kada uspe drugima pripovedati fragmente svoje životne priče, svoje snove, konfliktne epizode. Može se reći da je cilj isceljenja upravo omogućiti zavisniku da ispriča ove fragmente i s vremenom ih integrira u podnošljiviju i inteligibilniju priču. A već je u sam čin pripovedanja uključena i sposobnost priče da preobražava pripovedačevo iskustvo. Potraga za celovitim ličnim identitetom jamči kontinuitet između mogućih (virtuelnih) priča i ispričanih priča za koje smo spremni preuzeti odgovornost. Ukratko: zajedno s pričom, rađa se i subjekt koji priča. Sopstvo nam nije dano, nego ga zadobivamo posredstvom priča. Naše jedinstvo nije supstancijalno nego narativno, a događa se u području svetoga, što ga valja razumeti kao područje uspostavljanja jedinstva između sebe i sopstva.

Za razliku od filozofskog sopstva koje sebe apsolutno imenuje i samodostatno je, subjekt koji do vlastitog samorazumevanja dolazi posredstvom interpretacije vlastitog života, subjekt je koji na neki način odgovara na upućen mu poziv, poziv svetoga za oslobođenjem sopstva. S obzirom da je sadržaj poruke hrišćanske vere upravo takav poziv, izrečen biblijskim simboličkim jezikom, ponovno uspostavljanje narativnoga identiteta itekako može biti povezano s uspostavljanjem verskoga identiteta. Subjekt unutar judeo-hrišćanske tradicije razume samoga sebe posredstvom poziva upućenog mu iz biblijskoga teksta, odnosno njegovih interpretacija u liturgijskoj, verskoj zajednici. Verski subjekt Riker stoga zove „pozvanim subjektom“. Dakle, veza kakva povezuje simbolički svet Biblije i definiciju sopstva koje sebe razume pred biblijskom porukom – veza je između poziva i odziva. Ponovno uspostavljanje narativnog identiteta rezultat je hermeneutičkog susreta s pozivom upućenim sopstvu na koje ono odgovara novim samorazumevanjem, susreta što se u religijskom rečniku zove obraćenjem. A odziv je u genezi svakoga verskog obraćenja. Odgovarajući na poziv, sopstvo je pozvano napustiti vlastito samorazumevanje

zaglavljeno u iskustvu traume, te na određen način „proširiti“ sebe, svoje iskustvo, svoj doživljaj sveta i vremena. Preobraženo viđenje samoga sebe konkretizira se u imaginaciji onoga ko se odaziva na poziv, izlazi mu u susret, čime i sam biva preobražen.

Duhovni aspekt tretiranja narkomanije Sremac u svojoj studiji ne vrednuje ni u psiho-socijalnom, ni u teološko-religijskom smislu. Svrha mu je razumeti i nastojati protumačiti na koji način rekonvalescent rekonstruiše svoje naracije o zavisnosti i duhovnom preobražaju kako bi video koja je uloga obraćenja u uspešnoj rehabilitaciji zavisnika.

Vrednosna identifikacija s Hristom, u temeljima hrišćanske vere, proizlazi iz činjenice da iznad svog života nastojimo postavljati „uzrok“, te otkriva još jedan bitan aspekt samoodržanja sopstva – obećanje. Obećanje je čin kojim projektujem sebe u budućnost o kojoj još ništa ne mogu znati: ono je moja sposobnost koja mi omogućuje da se u svako vreme prepoznam kao subjekt obećanja. Da sam budem sadržaj toga obećanja, odnosno prorok vlastitoga života.

Teorijske pretpostavke autoru knjige nisu same sebi svrha, nego su povezane sa zahtevima konkretne prakse izlečenja posredstvom obraćenja, prakse kakvu nastoji razumeti iz naracija samih bivših zavisnika. Svojim razumevanjem zasigurno može da pridonese razumevanju i artikulaciji same prakse. A onda i njezine delotvornosti koja mora ostati spontanom, nadahnutom. I prihvaćenom.